

Interkulturel kompetence på seminariet

- at undervise i at undervise i kultur

Lilian Rohde

Seminarielektor, cand.mag. & MSc (Applied Linguistics). Vordingborg Statsseminarium.

Hvad betyder internationaliseringen på seminariet? Hvordan skal sproglærere forholde sig til internationalisering? Skal de være i besiddelse af interkulturel kompetence? Hvorfor? Hvordan opbygger de den? Hvad er seminariets opgave i den forbindelse?

Denne artikel giver et bud på disse spørgsmål ud fra arbejde, der er foregået ved Vordingborg Statsseminarium i perioden 1996-1998, hovedsageligt inden for faget engelsk, men også i et tværfagligt og tværinstitutionelt samarbejde. Sigtet med artiklen er at beskrive nogle måder at arbejde med interkulturel kompetence på i seminariesammenhæng som et svar på internationaliseringen.

Det særlige ved undervisning på seminariet er den dobbelte kvalificering,

der altid er målet. Seminariundervisning sigter på samme tid mod at opbygge en faglig kompetence inden for et felt og en didaktisk kompetence til at tilrettelægge undervisning inden for feltet. Artiklens særlige interesse er denne dobbelte kvalificering i forhold til feltet interkulturel kompetence.

Danske elever skal være interkulturelt kompetente

Der lægges i den seneste Folkeskolelov af 1993 uhyre stor vægt på, at danske elever skal opbygge kompetence omkring kulturmøder. Så stor vægt, at området indkredses allerede i lovens paragraf 1, stk. 3, som lyder:

„Folkeskolen skal gøre eleverne fortrolige med dansk kultur og bidrage til deres forståelse for andre kulturer og for menneskers samspil med

naturen. Skolen forbereder eleverne til medbestemmelse, medansvar, rettigheder og pligter i et samfund med frihed og folkestyre. Skolens undervisning og hele dagligliv må derfor bygge på åndsfrihed, ligeværd og demokrati.”

Loven lægger op til at kulturforståelse og demokrati hænger sammen og at eleverne skal have mulighed for at opbygge interkulturel kompetence som en del af deres demokratiske dannelse. I det moderne samfund kommer interkulturel kompetence altså næsten på linje med de bærende kulturteknikker som at læse, regne, og skrive.

Fremmedsprogsfagene i folkeskolen skal også vægte kultur-, samfundsforhold og international forståelse langt mere end tidligere og dermed bliver fagenes tilbud til eleverne langt mere vægtigt end det måske hidtil har været opfattet. I nogle skolekulturer forstås fremmedsprogene udelukkende som redskabsfag til de mere indholdstunge fagområder, og i tværfaglige sammenhænge menes fagene 'tilgodeset', hvis eleverne blot 'læser et eller andet' på fremmedsproget.

Efter min opfattelse er fremmedsprogsundervisningens tilbud et helt andet: Både som fag på skemaet og i tværfaglig sammenhæng er fagene vigtige i den demokratiske dannelse af vores elever i forbindelse med internationaliseringen. *Det er ikke fagene, der skal tilgodeses via elevernes aktiviteter – det er eleverne, der skal tilgodeses via fagenes tilbud om indsigt.*

Hvordan skal eleverne undervises?

Det betyder så til gengæld, at fremmedsprogsundervisningen ikke bare kan nøjes med lidt – måske endda tilfældig – information om målsprogets lande. Undervisningen om kultur og samfundsforhold skal bevæge sig på et andet niveau. Eleverne skal have mulighed for at opbygge en interkulturel kompetence omfattende både viden, adfærd og holdninger (jvf. Risager 1994).

Det er centralt i denne forståelse at eleverne får lov til at forholde sig *fortolkende* til kulturstoffet og herigennem udvikle sig til at kunne handle kompetent i kulturmøder. Kramsch (1993) kalder det at handle i 'the third place', hvorfra man i kulturmødet forsøger at forstå:

- 1 den andens kultur så tæt på, som den anden selv forstår den
- 2 sin egen kultur så meget udefra, som det kan lade sig gøre
- 3 samspillet mellem de to kulturer med alle de støjfiltre og forforståelser, der indgår i mødet

Dette udvikles bedst ved at eleverne bliver spørgende i forhold til forskellige kulturer de møder og derefter reflekterer over og fortolker hvad de mener at have set. En sådan opbygning af viden ligger inden for en konstruktivistisk tænkning (jvf. Rasmussen 1996) og dermed også i forlængelse af hypotese-afprøvnings-modellen for sprogindlæring (jvf. Færch et al. 1984). Tilgangen kan altså både tilgodesee elevernes muligheder for at arbejde med adfærd og holdningsdannelse og samtidig tilgodesee deres opbygning af viden – kulturel såvel som sproglig viden.

Man kan ofte ændre sin undervisning i retning af at være fortolkende ved blot at ændre nogle få ting. Et konkret eksempel kunne være at ændre sin spørgeteknik:

FØR: „Skotter gør xx, fordi yy. Altså hvad gør de?“

(tilbud om information fra læreren med kontrolspørgsmål)

NU: Hvad ser du her? Hvordan gør skotterne xx? Hvorfor gør de mon det? (tilbud om at forholde sig observerende og fortolkende)

Elevens forståelse kan så sammenlignes og diskuteres med andres forståelse, f.eks. klassekammeraters, naboklassens, lærerens, bøgernes, skotske pennevenners, en skotte på besøg i klassen, osv.

Hvordan skal lærerne/de lærerstuderende undervises?

Seminariets tilbud til lærerne bør omfatte både grunduddannelsen og efteruddannelsen. Der skal arbejdes meget med den tilgang, jeg har beskrevet, da den for mange lærere er en grundlæggende anden forståelse af kulturområdet, som samtidig kan opnås uden de store investeringer i materiale m.m.

Hvis man skal undervise i et område, skal man selv være kompetent på området. Det betyder at lærerstuderende og lærere skal have mulighed for selv at opbygge interkulturel kompetence. Her gælder de samme overvejelser som for eleverne – også de voksne skal have mulighed for at arbejde med viden, adfærd og holdninger og for at forholde sig reflekterende og fortolkende i forhold til stoffet.

Desuden er det væsentligt at man som lærer både kan handle i praksis ved at have nogle rutiner i sin undervisning og at man kan forholde sig teoretisk reflekterende over det man gør. Praksis og teori skal hænge sammen og støtte hinanden til gavn for eleverne.

Med baggrund i disse overvejelser vil jeg beskrive nogle undervisningsforløb, som jeg har gennemført på Vordingborg Statsseminarium.

Forløb 1: Engelsk linjefag

På engelsk linjefag afsætter vi et semester til næsten udelukkende at arbejde med litteratur og kultur. Områderne hører naturligt sammen, men i det efterfølgende vil jeg undlade at beskrive arbejdet med litteraturdelen.

Undervisningen tilrettelægges dels som fællesundervisning, dels som et projektforsløb. Indenfor begge områder arbejder de studerende med tre vidensområder:

- 1 et geografisk område
- 2 kultur og kulturmøder
- 3 didaktik omkring feltet

I alle tre vidensområder arbejdes der både teoretisk og praktisk. Hovedprincippet er at de studerende skal få mulighed for at forholde sig fortolkende til stoffet – som beskrevet ovenfor. Alle vidensområder behandles både i en fællesundervisning og et projektforsløb. Nedenfor vil jeg beskrive fællesundervisningen i hvert område, men områderne er ikke skarpt adskilte i selve undervisningen.

Fællesundervisningen i et geografisk område behandles ved at de studerendes forhåndsviden undersøges, f.eks. ved hjælp af en venskabelig quiz om faktaforhold i det valgte engelsktalende område. De studerende opbygger derefter en viden gennem deres egne spørgsmål og arbejder både individuelt, i studiegrupper og hele holdet sammen. Materialet omfatter gængs litteratur, klip fra nyhedsudsendelser og kilder på internettet.

Fællesundervisningen i kultur og kulturmøder giver de studerende en teoretisk ramme for at fortolke kultur. Først søger vi at afklare kulturbegrebet. Som Gertsen (1990) skriver, diskuteres begrebet fortsat i flere videnskabsgræne. Denne diskussion går vi let hen over på linjeholdet, men holder fast ved de fire karakteristika, som de fleste forskere kan blive enige om (nedenstående citeret fra Gertsen 1990, p. 30):

- 1 kultur er tillært, ikke biologisk bestemt
- 2 kultur er et mønster af indbyrdes afhængige karakteristika og repræsenterer en form for orden
- 3 kultur er fælles for medlemmerne af en gruppe; i en vis forstand er det kulturen, der definerer gruppen
- 4 kultur er variabel; både over tiden og mellem grupper af mennesker.

Kulturen ses altså som et system, man som medlem af en gruppe lever i, og som delvis er bestemmende for ens adfærd, men selvfølgelig kan man også som individ påvirke dette system og altså ændre kulturen.

Der er forskellige modeller for beskrivelse af kultur som et mønster eller system. Vi har hovedsageligt anvendt Gullestrups todimensionale model (Gullestrup 1992), som lægger et lodret og et vandret snit i en kultur. Modelens vandrette dimension opstiller otte centrale, synlige områder i en kultur: Teknologi, økonomi, sociale institutioner, politiske institutioner, sprog og kommunikation, socialisation, ideologi og religion. I fællesundervisningen bruger vi disse områder som en slags huskeliste over hvad man kan beskæftige sig med og hvordan man kommer så bredt rundt i kulturen som muligt. Hvis man f.eks. har undersøgt skolesystemet i England som en social institution, ville det måske være en ide at se på andre områder også, f.eks. familiemønstre (socialisation), avislæsning (kommunikation) osv.

Dette synlige niveau repræsenterer i modellen nogle underliggende værdier, inddelt i fem lag, som nok er mere interessante end overfladen alene. Tanken om underliggende værdier har vi anvendt til at komme dybere ned i forhold til de umiddelbare observationer vi foretager. Et - meget - forenklet eksempel kunne være at man observerer: Briter står ofte i kø. Denne observation skulle så gerne føre til spørgsmålet: Hvorfor står briter ofte i kø? Svaret bliver fortolkende og kunne være: De anser det for praktisk. De kan ikke lide for tæt kropskontakt. De har det godt med at man får efter tur og lever efter en retfærdighedsværdi. Svaret kan efterfølgende afprøves i forhold til litteraturen eller udvalgte briteres forståelse af deres egne værdier, og på denne

måde udvikles kulturmødet i overensstemmelse med Kramsch's tanker om "the third place".

Tanken er altså at de studerende gerne må blive bedre til både at observere og at fortolke på observationer. Dette øves i to 'feltarbejder' af begrænset omfang og her bygger vi en del på Byram (1994). Det første feltarbejde er observation af personer på et udvalgt sted i lokalområdet, f.eks. seminariets kantine, hvor ydre, synlige ting observeres. Det andet feltarbejde er et fælles interview af en besøgsperson på holdet. I begge feltarbejder anvender de studerende kulturmodellerne som en form for søgemodel, hvorigennem opmærksomheden skærpes på særlige felter netop fordi man har kendskab til modellen. Det kommer der både spændende observationer og intense interview ud af. Man skal være meget observerende og lyttende for at blive dybdeborende. Observationer kan f.eks. omfatte kropsholdning, taletid og mimik og de studerende giver et bud på mulige underliggende værdier. Disse kan efterprøves i efterfølgende interview. Et af de bedste spørgsmål i et fællesinterview har været: Af de ting dine forældre har prøvet at give dig med i din opdragelse, hvilke vil du vælge at videregive til dine børn i deres opdragelse? Vi kom ned i nogle centrale værdier i interviewpersonens kultur – og vi forsøgte også at komme tæt på hvilke værdier der var personlige og hvilke der var mere generelle.

Selve arbejdet med kultur og det geografiske område dækker altså også arbejdet med kulturmøder. Ved at under-

søge kultur bliver selve vidensopbygningen ofte til gennem kulturmøder.

Fællesundervisningen behandler didaktikken dels ved at arbejde metodisk med aktiviteter, som de studerende senere kan efterligne i deres egen undervisning af børnene. Det kan f.eks. være opvarmningsøvelser fra Tomalin og Stempelski (1993) eller fortolkningsøvelser som foreslået af Kramsch (1993), hvor vi har arbejdet med nogle gode kortfilm fra Statens Filmcentral. I *7 Up in America* får man præsenteret en række amerikanske børn på 7 år, som fortæller om deres indbyrdes meget forskellige tilværelse. Et godt spørgsmål til diskussion er: Hvilke kulturer er repræsenteret her og hvad er disse kulturers centrale værdier? Didaktikken behandles desuden via løbende refleksion over det, vi foretager os sammen og relevansen for børn i skolen.

Efter de første ugers fællesundervisning starter holdet på et projektforsløb. Det fortsætter derefter semestret ud sideløbende med fællesundervisningen, hvor der i den sidste del af forløbet også bruges enkelte lektioner til projektarbejdet. De studerende vælger i deres faste studiegrupper et engelsktalende område. Projektarbejdets metodik bliver fulgt, med opstilling af en problemformulering som indgang til arbejdet og de studerendes selvstændige materialsøgning og arbejde med projektet. Der er krav om, at arbejdet skal være teoretisk funderet, således at projektets præsentation af landet bygger på f.eks. den præsenterede søgemodel. De studerende har også mulighed for at forholde sig til hvordan de vil under-

vide i området. Produktet er dels en projektrapport, dels fremlæggelse for holdet, gerne i kreativ form. Projektet udgør semestrets store opgave, hvor de andre semestre har tilsvarende store opgaver inden for andre faglige felter.

Mange linjefagstuderende har fulgt arbejdet op ved at skrive afsluttende fagdidaktisk rapport om kultur. Nogle af disse eksamensrapporter vil muligvis kunne lånes af forfatterne – en liste over et mindre udvalg vil snart kunne findes på hjemmesiden for engelsk via seminariets hjemmeside www.vordingbsem.dk.

Forløb 2: Efteruddannelse af sproglærere

På et efteruddannelsesforløb for engelsklærere i undervisningsåret 1997/98 tilrettelagde jeg et kursusforløb på 36 lektioner omkring kultur og samfundsforhold. Kursets sigte var at give lærerne mulighed for at undervise i kultur på en anden måde end de muligvis tidligere havde gjort og at give dem en teoretisk basis for denne arbejdsmåde.

Kurset var opdelt i tre faser. Første fase bestod af fire hele, sammenhængende dage på seminariet, hvor vi arbejdede med kultur og kulturmøder - på samme måde som på linjeholdet. Som lærer præsenterede jeg desuden nogle engelsktalende lande set i lyset af teorien. Også lærerne afprøvede øvelser og tilgange til stoffet, som de derefter kunne efterligne i deres egne klasser, samt de to samme feltarbejder. Ud fra teorien og med hjælp fra et marked

med materialer til Folkeskolen forberedte lærerne et mindre forløb, som de kunne gennemføre i deres egne klasser. Forløbene blev forberedt i grupper.

Anden fase var gennemførelse af de planlagte forløb. Nogle af grupperne bestod af kolleger fra samme skole, som løbende holdt hinanden orienteret om forløbet. I andre grupper aftalte deltagerne at deres elever skulle skrive til hinanden og bruge hinanden til en form for kulturmøde.

Tredje fase var to opfølgingsdage ca. 5 måneder efter første fase. Denne fase formede sig som et skriveværksted, hvor deltagerne skrev en lille artikel om de planlagte og - i de fleste tilfælde - gennemførte forløb. Desuden fik deltagerne endnu en præsentation af et engelsktalende land set i lyset af den anvendte kulturteori. Nogle linjefagstuderende kom på besøg på holdet og præsenterede kulturprojekter de havde arbejdet med.

Kurset resulterede i en fælles artikel, hvor jeg, som underviser, skrev kortfattet om den teori vi havde anvendt på kurset og hvor deltagerne, som nævnt, skrev om deres undervisningsforløb. Dette materiale vil blive offentligt tilgængeligt snarest muligt, også på hjemmesiden for engelsk via seminariets hjemmeside.

Forløb 3. Tværfagligt og tværinstitutionelt tilbud

I samarbejde med Ibis, Statens Pædagogiske Forsøgscenter og en voksende kreds af seminarier (for indeværende

Blaagaard, Odense og Aalborg) har Vordingborg Statsseminarium i de sidste to år tilbudt et kursus i interkulturel kompetence som frivilligt kursus til de lærerstuderende.

Kursets titel er '*Intercultural Competence in Teacher Training*'. Kurset henvender sig, i sin egen formulering, til lærerstuderende som ønsker at:

- få yderligere indsigt i internationale forhold og mellemfolkelige relationer
- kunne agere i en verden i kulturelt opbrud og forandring
- få den globale dimension med ind i undervisningen
- få større kompetence i arbejdet med elever fra andre kulturer
- bidrage til metode- og materialeudvikling indenfor ulandsundervisningen

Kurset har 4 moduler.

1. modul foregår på Statens Pædagogiske Forsøgscenter (SPF), hvor de studerende arbejder med teori om kultur, faktiske kulturmøder med udenlandske oplægsholdere og aktiverende undervisningsforløb.

2. modul foregår på seminariet og omfatter en workshop, hvor grupper af studerende udvikler metoder og materialer, som skal afprøves i 3. modul. Dette modul blev i Vordingborg tilrettelagt af Jette Gottschau (pædagogiske fag), Troels Tunebjerg (geografi) og mig (engelsk).

3. modul består af et ekstra praktikforløb af kortere varighed. Det kan foregå på en dansk skole, hvor vi i Vor-

dingborg har kunnet tilbyde praktikforløb hos lærere, der havde været deltagere på et efteruddannelseskursus omkring global undervisning, og som i den forbindelse havde været på studierejse til Nepal. Andre muligheder var praktik på SPF og praktikophold i sommerferien i Namibia. I øjeblikket udvider vi feltet af samarbejdslande i Afrika og arbejder på at inddrage Sydamerika.

4. modul er en konference, hvor deltagere fra de forskellige seminarier præsenterer deres undervisningsforløb for hinanden. I skrivende stund er kun den første af disse konferencer blevet afholdt, og nogle af indlæggene herfra er blevet offentliggjort i tidsskriftet Crit og kan desuden findes under 'material' på www.icct.dk. På web-adressen er der desuden løbende oplysninger om projektet.

Kurset er meget relevant for de studerende med linjefag i fremmedsprog og en del har da også valgt at deltage.

Perspektiver

De forskellige tiltag på seminariet har resulteret i at et pænt udvalg af både de studerende / nyuddannede lærere og erfarne lærere i området har opbygget en tydelig interkulturel-didaktisk kompetence og har til hensigt at anvende den til gavn for kolleger og eleverne i skolen. I Vordingborg er dette indtil videre opnået gennem forskellige tilbud, men måske skulle man sigte mod at oprette egentlige forsøgshold, hvor studieophold i udlandet, internationale netværk og fjernundervisning

bliver en del af hverdagen og måske skulle lærerne have mulighed for kompetencegivende efteruddannelse med specialisering inden for området. Sigtet med det hele må være elevernes dannelse under internationaliseringen.

Litteratur

Byram, Michael, Carol Morgan et al.: Teaching-and-Learning Language-and-Culture. Clevedon; Multilingual Matters, 1994.
Folkeskoleloven af 1993. Lov nr. 509.
Formål og centrale kundskabs- og færdighedssområder. Folkeskolens fag Undervisningsministeriet, 1994.
Færch, Claus, Kirsten Hastrup & Robert Phillipson: Learner Language and Language Learning. Gyldendals Sprogbibliotek, 1984.
Gertsen, Martine Cardel: Fjernt fra Danmark. Interkulturel kompetence i teori og praksis. Handelshøjskolens Forlag, 1990.
Gullestrup, Hans: Kultur, kulturanalyse og

kulturetik – eller hvad adskiller og forener os? Akademisk Forlag, 1992.

Johansen, Grete Trudsø: Kulturundervisning i handelsskolen – en mulig model. i: Sprogforum nr. 1, 1994.

Kramsch, Claire: Context and Culture in Language Teaching. Oxford; Oxford University Press, 1993.

Rasmussen, Jens: Socialisering og læring i det reflektivt moderne. Kbh.; Unge Pædagoger, 1996.

Risager, Karen: Kulturforståelse i sprogundervisningen – hvorhen? i: Sprogforum nr. 1, 1994. Sprogforum nr. 1, 1994: Kulturforståelse.

Tomalin, Barry & Susan Stempelski: Cultural Awareness. Resource Books for Teachers. Oxford; Oxford University Press, 1993.

Interesserede kan henvende sig til:
 Lilian Rohde, Vordingborg Statsseminarium, Kuskevej 1A, 4760 Vordingborg, eller e-mail:
 lr@udd.vordingbsem.dk

Der er mulighed for godt socialt liv på universitetet, da der er mange tilbud om fritidsaktiviteter. I klasserne er der ikke så megen kontakt med de franske studerende, men man får talt sammen i pauserne, og sidst på semesteret fik jeg et par telefonnumre. Der er frivillig og gratis sport - alt fra tango dans til kickboksning, jeg gik til badminton og fik her god kontakt til de andre studerende. Der er derudover mange cafeteriaer og en restaurant, hvor man også mødes over en kop kaffe. Der foregår mange politiske events og forskellige festivaler og konferencer. Man kan selv være med til at arrangere dem, eller kan blot deltage. Der er desuden mange opslag om fælles rejser og mindre udflugter. Der er et kontor, der hedder SACSO, og er en form for 'kulturel sammenlutning', der kan her købes biograf-, teater- og koncertbilletter, film kan købes og fremkaldes, rabatkort til motionscentre etc.